

Bewust gebruik van psychofarmaca in de ouderen- en gehandicaptenzorg



Beter af met minder



Bewust gebruik psychofarmaca



Het belangrijkste doel van het landelijke programma 'Beter af met minder' is bewust gebruik van psychofarmaca. Het verminderen van onjuist psychofarmacagebruik in de ouderenzorg en de zorg voor mensen met een verstandelijke beperking. Eén van de producten van dit programma is dit hulpmiddel met tips en tools voor projectleiders en verbeterteams. Zij kunnen met dit document een verbetertraject in goede banen leiden in vier stappen:

1. **VOORBEREIDING**
2. **START**
3. **AAN DE SLAG**
4. **AFRONDING**

Speciaal voor zorgmedewerkers is er een toolkit voor de gehandicaptenzorg en een toolkit voor de ouderenzorg. De toolkit helpt hen bewuster om te gaan met het gebruik van psychofarmaca.

Dit document is een product van het landelijke programma 'Beter af met minder' – bewust gebruik psychofarmaca dat liep van eind 2016 tot medio 2019. Tal van organisaties zijn met het draaiboek aan de slag gegaan. Hun ervaringen hebben we verwerkt in deze versie.

Meer informatie vindt u op:

- [Zorgvoorbeter.nl](https://www.zorgvoorbeter.nl)
- [Kennispleingehandicaptensector.nl](https://www.kennispleingehandicaptensector.nl)



1



2



3



4

VOORBEREIDING

PROJECTSTRUCTUUR INRICHTEN

REIKWIJDTE EN
RANDVOORWAARDEN BEPALEN

0-METING

START

STARTBIJEEENKOMST ORGANISEREN

COMMUNICATIE

CLIËNTENPARTICIPATIE

ANALYSE VERBETERPUNTEN
PSYCHOFARMAGEBRUIK

AAN DE SLAG

VISIE ONTWIKKELEN
EN UITDRAGEN

BEWUSTWORDING CREËREN

KENNIS VERGROTEN

KLEIN BEGINNEN
START MET ÉÉN CLIËNT

ZORGEN VOOR EEN
BLIJVENDE VERANDERING

VOORTGANGSMETINGEN
PLANNEN

GEMOTIVEERDE
MEDEWERKERS

AFRONDING

EEN GOEDE AFRONDING



TERUG

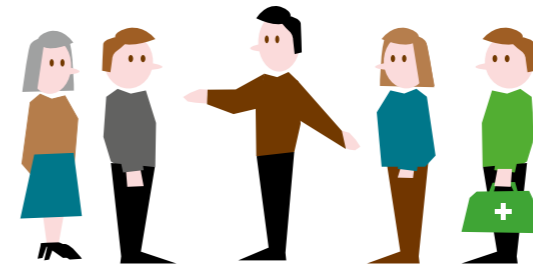


VERDER



Belangrijk voordat u van start gaat:

- PROJECTSTRUCTUUR INRICHTEN
- REIKWIJDTE EN RANDVOORWAARDEN BEPALEN
- 0-METING



PROJECTSTRUCTUUR INRICHTEN



TIPS

- Benoem een projectleider. Hij is het boegbeeld van het verbetertraject: stimulator, coördinator en verantwoordelijk voor de voortgang en de te behalen resultaten. Hij stuurt het verbeterteam aan, bespreekt de voortgang met de opdrachtgever en zorgt voor tijdige metingen. Gemiddelde tijdsinvestering: 8 uur per week.
- Zorg voor een multidisciplinair verbeterteam. Zoek een aantal enthousiaste 'kartrekkers' die gedurende het traject draagvlak kunnen creëren. Hoe het team er precies uitziet, wisselt per organisatie. In ieder geval zitten daarin: een cliënt(vertegenwoordiger), een arts, een gedragsdeskundige, een uitvoerend medewerker, een manager en iemand die verantwoordelijk is voor het leren in de organisatie.
- Leden van het verbeterteam moeten gefaciliteerd worden om hun werkzaamheden voor het team te kunnen doen. Denk aan het bijwonen van overleggen, extra werkzaamheden op de werkvloer en het informeren van cliënten en familie. De projectleider is daarvoor verantwoordelijk. Dit krijgt vorm door vrijstelling van bepaalde taken, het declareren van extra uren, waarneming of een financiële beloning. Maak als projectleider goede afspraken hierover met het team en de bestuurder/opdrachtgever.
- Maak een overzicht van het verbeterteam met een verdeling van rollen, taken en verantwoordelijkheden. Gebruik hier bijvoorbeeld een organogram voor. Zorg voor voldoende diversiteit binnen het team.
- Maak met het verbeterteam een projectplanning en zorg dat de planning gemonitord en tijdig bijgesteld wordt.

REIKWIJDTE EN RANDVOORWAARDEN BEPALEN



TIPS

- Bepaal voorafgaand aan het traject de reikwijdte en de randvoorwaarden. Benoem met het verbeterteam wat wel en wat niet binnen het traject aan bod komt en welke teams/locaties meedoen met het traject. Stem de randvoorwaarden en eisen af met alle betrokkenen. Bijvoorbeeld: overleggen gaan altijd door.
- Bepaal met elkaar wat het beoogde eindresultaat is van het traject. Wat hebben jullie als verbeterteam bereikt als het traject is afgelopen?
- Bepaal vooraf wie wie waarneemt bij afwezigheid.

0-METING



TIPS

- Het traject start met een 0-meting. Daarin meet je hoeveel psychofarmaca er op dat moment wordt voorgeschreven bij gedragsproblematiek. Doe dit op basis van de gegevens van de arts of de lijst van de apotheker. Handig om te benutten is de [psychofarmaca monitor](#).





Aandachtspunten voor een goede start:

- **STARTBIJEENKOMST ORGANISEREN**
- **COMMUNICATIE**
- **CLIËNTENPARTICIPATIE**
- **ANALYSE VERBETERPUNTEN PSYCHOFARMACAGEBRUIK**



STARTBIJEENKOMST ORGANISEREN



TIPS

→ De startbijeenkomst is bedoeld voor iedereen die betrokken wordt bij het terugdringen van psychofarmacagebruik bij gedragsproblematiek. Oók cliënten en familie. De bedoeling is om het project gezamenlijk 'af te trappen'. Een sterke gezamenlijke start versterkt de betrokkenheid en creëert draagvlak. Bovendien biedt het de gelegenheid om medewerkers te enthousiasmeren, voor te lichten en samen een eindbeeld te creëren.

CLIËNTENPARTICIPATIE



TIPS

→ Bepaal met het verbeterteam en samen met cliënten en verwanten op welke manier deze meedenken en meedoen. Vraag wat zij belangrijk vinden en waar hun vragen en behoeften zitten. Cliënten en verwanten kunnen ook deel uitmaken van het verbeterteam.

COMMUNICATIE



TIPS

→ Goede communicatie is belangrijk. Dit kan bijvoorbeeld door het inzetten van een nieuwsbrief, een film, blogs of vlogs. Betrek hier een communicatiemedewerker bij en maak samen een communicatieplan. Benadruk vooral het nut en de noodzaak van het onderwerp en breng dat over in alle lagen van de organisatie, de cliënten en hun mantelzorgers.



TOOLS

→ Informatie over participatie van [familie en verwanten](#)

ANALYSE VERBETERPUNTEN PSYCHOFARMACAGEBRUIK



TIPS

→ Met deze analyse kunt u het proces van voorschrijven en gebruik in kaart brengen. Zo ziet u of het gebruik van psychofarmaca volgens de bestaande richtlijnen verloopt en waar verbeterdoelen liggen. In deze lijst komen de volgende onderwerpen aan bod: Communicatie, Preventief beleid, Deskundigheid, Zorg als proces, Randvoorwaarden en Verantwoording. De antwoorden kun je gebruiken bij het formuleren en uitwerken van de doelstellingen. In de lijst zijn de zorgvuldigheidseisen uit het stappenplan van de wet Zorg en dwang verwerkt. .



TOOLS

→ [Analyse verbeterpunten psychofarmacagebruik en spreadsheet Analyse verbeterpunten.](#)





Aandachtspunten om met succes te werken aan het terugdringen van oneigenlijk psychofarmacagebruik:

- VISIE ONTWIKKELEN EN UITDRAGEN
- BEWUSTWORDING CREËREN
- KENNIS VERGROTEN
- KLEIN BEGINNEN, START MET ÉÉN CLIËNT
- ZORG VOOR EEN BLIJVENDE VERANDERING
- VOORTGANGSMETINGEN PLANNEN
- GEMOTIVEERDE MEDEWERKERS

VISIE ONTWIKKELEN EN UITDRAGEN



TIPS

→ Zorg voor een duidelijke visie op het gebruik en terugdringen van vrijheidsbepalende maatregelen in het algemeen en gebruik van psychofarmaca in het bijzonder. Belangrijke vragen zijn daarbij: Welke opvattingen hebben we over het eigenlijk dan wel oneigenlijk gebruik van psychofarmaca? Wat zijn onze langetermijndoelen? Hoe betrekken we cliënten en verwanten? Het streven moet helder en motiverend zijn. Belangrijk is ook dat iedereen in de organisatie bekend is met de visie en er ook naar handelt, zowel de bestuurder en de manager als de zorgmedewerkers en vrijwilligers.



TOOLS

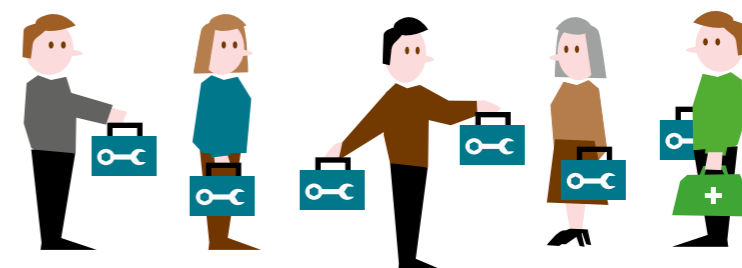
- Handreiking bestuurders: in deze korte handreiking staat waarom het terugdringen van oneigenlijk gebruik van psychofarmaca belangrijk is.
- In voor beter, leven in vrijheid: in deze eindpublicatie van het project staat de onderbouwing van het belang van een doorleefde visie.

BEWUSTWORDING CREËREN



TIPS

→ Creëer bewustwording bij zorgprofessional en cliënt (vertegenwoordigers). Om een verbetertraject te laten slagen is het noodzakelijk dat medewerkers het nut van het traject en onderwerp inzien. Iedereen moet zich realiseren dat



oneigenlijk gebruik van psychofarmaca ongewenst is en een vorm van vrijheidsbeperking. De bewustwording is gericht op de potentiële gevaren van langdurig gebruik en de impact van de maatregelen op de cliënt.



TOOLS

→ Folders voor medewerkers, mantelzorgers en cliënten.

De toolkits zijn te vinden op onze kennispleinen:

- www.zorgvoorbeter.nl/psychofarmaca
- www.kennispleingehandcaptensector.nl/psychofarmaca

KENNIS VERGROTEN



TIPS

→ Zorg dat medewerkers en familie voldoende kennis hebben over het onderwerp psychofarmaca en omgaan met probleemgedrag. Zorg er ook voor dat medewerkers weten wat psychofarmaca zijn en welke (negatieve) effecten ze hebben op de cliënt en zijn omgeving. Belangrijk is ook dat medewerkers op de hoogte zijn van alternatieven voor het gebruik van psychofarmaca bij probleemgedrag. Die basiskennis is nodig om het nut van het traject duidelijk te maken. Dat vergroot de inzet.



TOOLS

→ Diverse trainingen en scholingen in de toolkit op de kennispleinen.



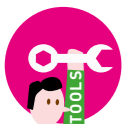


KLEIN BEGINNEN



TIPS

→ Werk in kleine stapjes naar het ambitieuze einddoel: bewust gebruik van psychofarmaca. Begin klein en start bijvoorbeeld met één team. De tussenstappen helpen om (kleine) veranderingen uit te proberen, te ontdekken of het een verbetering is en ervan te leren. De inbreng van alle betrokkenen (cliënt, verwanten en zorgprofessionals) is nodig om passende alternatieven te vinden. Wanneer de ingezette methode werkt, rol de methode dan uit naar meerdere teams.



TOOLS

→ Verandermethode 'de kunst van het klein maken': een methode om een complex probleem aan te pakken met behulp van kleine tussenstappen.

ZORGEN VOOR BLIJVENDE VERANDERING



TIPS

→ Coaching / intervisie. Laat medewerkers een aantal intervisiegroepjes samenstellen. Van belang is dat er een veilige sfeer heerst in het groepje en dat er iemand is die de bijeenkomsten organiseert. Laat de groepjes de rolverdeling en keuze voor onderwerpen zoveel mogelijk zelf oppakken.



TOOLS

→ Organiseer per multidisciplinair team een aantal werkbijeenkomsten. Betrek hier meerdere disciplines bij en zorg voor heldere afspraken.

→ Gebruik protocollen en richtlijnen voor het omgaan met probleemgedrag en het voorschrijfbeleid voor psychofarmaca. Zie de toolkit voor zorgmedewerkers op de kennispleinen.

→ Gebruik protocollen en richtlijnen Dit kan door de tussentijdse metingen nauwkeurig vast te leggen en te communiceren binnen het team of binnen de organisatie.

→ Zorg voor inzicht in de behaalde resultaten. Dit kan door de tussentijdse metingen nauwkeurig vast te leggen en te communiceren binnen het team of binnen de organisatie.

→ Blijf continu verbeteren. Meer informatie over continu verbeteren en de PDSA (plan-do-study-act) cyclus vindt u op de website van het Kennisplein Zorg voor beter.

VOORTGANGSMETINGEN PLANNEN



TIPS

→ Leg per team of afdeling vast hoe vaak en wanneer er tussentijdse metingen plaatsvinden van het gebruik van psychofarmaca. Een voortgangsmeting is een belangrijk onderdeel om te zien wat de resultaten zijn, welke successen zijn behaald en of bijstelling van het projectplan nodig is.

GEMOTIVEERDE MEDEWERKERS



TIPS

→ Vier met elkaar de successen. Blijf mensen stimuleren om initiatief te nemen in het verminderen van het oneigenlijk gebruik van psychofarmaca. Stel daarbij de vraag: welk gedrag willen we zien van medewerkers? Benoem en stimuleer gewenst gedrag en beloon het met (kleine) presentjes. Dat vergroot de kans op herhaling.

→ Faciliteer de juiste randvoorwaarden voor het gewenste gedrag. Denk bijvoorbeeld aan het belonen van medewerkers wanneer zij zitting nemen in het verbeterteam. Het management heeft hierin een belangrijke rol. Zorg er dus voor dat zij betrokken worden bij de aanpak van het traject.





Heel belangrijk voor een verbetertraject:

→ **EEN GOEDE AFRONDING**

EEN GOEDE AFRONDING



TIPS

- Doe een eindmeting. Een verbetertraject heeft een kop en een staart. Meet het totale gebruik van psychofarmaca aan het eind van traject en zet de vragenlijst analyse verbeterpunten psychofarmacagebruik opnieuw uit.
- Bepaal vervolgstappen. Bekijk samen de resultaten en bepaal de vervolgstappen die nodig zijn voor de borging.
- Deel de resultaten. Zowel binnen als buiten de organisatie.
- Evalueer het traject met alle betrokkenen. Wat zijn de geleerde lessen? Wat ging goed, wat zou je een volgende keer anders doen? Zijn er werkende principes te formuleren die bij een nieuw verbetertraject van belang kunnen zijn? Leg de evaluatie vast.



TOOLS

- [Analyse verbeterpunten psychofarmacagebruik en spreadsheet Analyse verbeterpunten](#)

